(07)

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड (४३१ ६०६)

Late Ramesh Warpudkar ACS College
Sonpeth
Pin-431516
Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड.

पदवी अभ्यासक्रमासाठी
(U.G.C)
प्रकल्पलेखन प्रबंधिका

(Project Work Book)

हनुमान शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित,

कैं.रमेश वरपुडकर कला,वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय
सोनपेठ जि.परभणी (४३१५१६)

शैक्षणिक वर्ष: 2023-2024

PRINCIPAL
Late Ramesh W... Arts & Com
College, Sonpeth Dist. ...

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड.

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ
नांदेड ४३१ ६०६

प्रकल्पलेखन प्रबंधिका
(Project Work Book)

महाविद्यालयाचे नाव : कै.रमेश वरपुडकर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सोनपेठ जि.परभणी

शैक्षणिक वर्ष : २०२३-२०२४

विद्यार्थ्याचे नाव : योगिता जगन्नाथ भोरे

वर्ग : बी.कॉम तृतीय वर्ष

बैठक क्रमांक : 37049 शेळगाव (हालकर) येथील

प्रकल्पकार्याचे शिर्षक : शेळी पालन व्यवसायाचे व्यवस्थापन

मार्गदर्शक प्राध्यापकाचे नाव : प्रा.डॉ.एम.डी.कच्छवे

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar Arts. & Com.
College, Sonpeth Dist. Parbhani

Late Ramesh Warpudkar ACS College, Sonpeth Pin-431516, Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

Late Ramesh Warpudkar ACS College
Sonpeth
Pin-431516

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, मी

श्री / श्रीमती / कु. योगिता जगन्नाथ भोरे.

यांनी शेळी पालन व्यवसायाचे व्यवस्थापन. या

विषयावर मार्गदर्शक प्राध्यापकाच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यापीठाच्या प्रकल्पलेखन नियमांप्रमाणे प्रकल्पकार्य प्रबंधिका तयार केली आहे. सदर प्रकल्पकार्य प्रबंधीका ही संबंधित विद्यार्थ्याने स्वत: संकलित केलेल्या लेखन सामग्रीवर आधारीत असून स्वतःच्या हस्ताक्षरात लिहिली आहे. या महाविद्यालयात या विषयावर इतर कोणत्याही विद्यार्थ्यास / विद्यार्थीनीस लिहिण्याची परवानगी दिली नसून या विषयावरची ही एकमेव प्रबंधीका आहे.

मार्गदर्शक
प्राध्यापकाची स्वाक्षरी व नाव

Dr.M.D. Kachave
Research Supervisor
M.Com., M.Phil, B.Ed., Ph.D
Late Ramesh Warpudkar College
Sonpeth, Dist.Parbhani (M.S.)

दिनांक / /२०

प्राचार्य
सही व शिक्का
PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar Arts. & Com.
College, Sonpeth Dist. Parbhani

प्रमाणपत्र

प्रमाणीत करण्यात येते की, मी **योगिता जगन्नाथ भोरे**

वर्ग **बी.कॉम तृतीय** वर्ष विषय **शेळगाव येथील शेळी पालन व्यवसायाच्या व्यवस्थापनाचा अभ्यास'** या विषयावर मार्गदर्शक प्राध्यापक व विद्यापिठाच्या नियमावलीतील सूचनेप्रमाणे प्रबंध तयार केला आहे.

या विषयावर गोळा केलेल्या सामग्री वरच ही प्रबंधिका असून स्वत:च्या हस्तक्षरात लिहीली आहे. या विषयावर महाविद्यालयात इतर कोणत्याही विद्यार्थ्याने प्रबंधिका लिहीली नाही.

प्रा.डॉ.एम.डी.कच्छवे
मार्गदर्शक

योगिता जगन्नाथ भोरे
विद्यार्थी /विद्यार्थ्यीनी
Ybhore

प्रमाणपत्र

प्रमाणीत करण्यात येते की, मी **योगिता जगन्नाथ भोरे**
वर्ग बी.कॉम तृतीय वर्ष विषय **शेळगाव येथील शेळी पालन व्यवसायाच्या व्यवस्थापनाचा अभ्यास'** या विषयावर मार्गदर्शक प्राध्यापक व विद्यापिठाच्या नियमावलीतील सूचनेप्रमाणे प्रबंध तयार केला आहे.
या विषयावर गोळा केलेल्या सामग्री वरच ही प्रबंधिका असून स्वतःच्या हस्तक्षरात लिहीली आहे. या विषयावर महाविद्यालयात इतर कोणत्याही विद्यार्थ्याने प्रबंधिका लिहीली नाही.

प्रा.डॉ.एम.डी.कच्छवे
मार्गदर्शक

योगिता जगन्नाथ भोरे
विद्यार्थी /विद्यार्थ्यीनी
Ybhore

दि२९/०३/२०२४

मनोगत :-

मी बी कॉम तृतीय वर्ष 2021-2022 पासून या शैक्षणिक वर्षात शिकत असून मला प्रकल्प लेखनाची सुवर्ण संधी मिळाल्या बद्दल स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाड्याचे विद्यापीठाचे आणि आमच्या कै रमेश वरपुडकर महाविद्यालय तील वाणिज्य विभागाचे आभार मानते.

माझ्या विषयातील बाबींना समोर मांडण्याची ही एक सुवर्ण संधी आहे माझा विषय आहे की शेळगाव येथील शेळीपालन व्यवसायाचे व्यवस्थापन हा घटक शेतीसाठी अत्यंत महत्वाचा आहे परंतु त्याचा जास्त कोणी विचार करत नाही.

मी या विषयाला निवडले की भारत हा एक कृषीप्रधान देश आहे. त्यामुळे येथील 75% लोकांचा तो व्यवसाय आहे.

हा विषय विद्यार्थ्याला एखादया विषयावर सखोल विचार करण्याची क्षमता निर्माण करतो. त्यामुळे मला एक वेगळा अनुभव घेण्याची संधी प्राप्त झाली आहे त्यामुळे मी या विषयाचा अभ्यास केला आहे.

colurs GOLD Shivaji

ती या विषयाचा अभ्यास करताना
मला बरेच अडचणी आल्या. तसेच अनेक
प्रश्न ही पडले या विषयाची बरीचशी
माहिती माझ्याकडे नव्हती मी ती माहिती
शेतकरी माणसाकडून जाऊन ती जमा केली
तसेच मला या विषयाची मदत करणारे
आमचे मार्गदर्शक शिंदे सर यांनी ही मला
खूप मार्गदर्शन केले म्हणून मी त्यांचा खूप
आभारी आहे.
तसेच शेळगाव येथील शेळीपालन
व्यवसायाचे व्यवस्थापन ह्या विषयाची माहिती
मिळाली. मला खूप मदत केली. त्यांनी खूप
ज्ञान शेतामधली व शेळीपालन माहिती
मला सांगितली. तसेच मी त्यांचाही खूप
आभारी आहे.
विषयाचा अभ्यास करत असताना मला
शेळीपालन वरच्या अडचणी यांचे प्रश्न
कळात आहे. तसेच ह्या विषयाचा
अभ्यास करताना मला खूप ज्ञान
भेटले.

जय शिवराय
Page No.: Date :

★ अनुक्रमाणिका ★

★ प्रकरण पहिले ★

1] प्रस्तावना

2] विषय निवड

3] संशोधन पद्धती

★ प्रकरण दुसरे ★

2.1] परभणी जिल्हा

2.2] इतिहास

2.3] भौगोलिक स्थिती

colurs GOLD Shivaji

★ प्रकरण तिसरे ★

३.१] सोनपेठ तालुका

३.२] सांख्यिकीय माहिती

३.३] इतिहास

★ प्रकरण चौथे ★
(हाहकर)

५.१] शेळगाव येथील शेळीपालन व सामाजिक व आर्थिक स्थिती.

जय शिवराय
Page No.: Date :

★ प्रकरण पाचवे ★

5.1] शेतमजुर

5.2] व्याख्या

5.3] समस्या

5.4] उपाय

5.5] मुल्यांकन

★ प्रकरण सहावे ★

6.1] सुचना

6.2] शिफारशी

6.3] निष्कर्ष

★ प्रकरण सातवे ★

7.1] शेळगाव येथील शेळीपालन व्यवसायाचे व्यवस्थापन

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय

Page No.: Date :

★ प्रकरण पहिले ★

1.1] प्रस्तावना

1.2] विषय निवड

1.3] संशोधन पद्धती

1.4] संशोधनाची उद्दिष्टे

colurs GOLD Shivaji

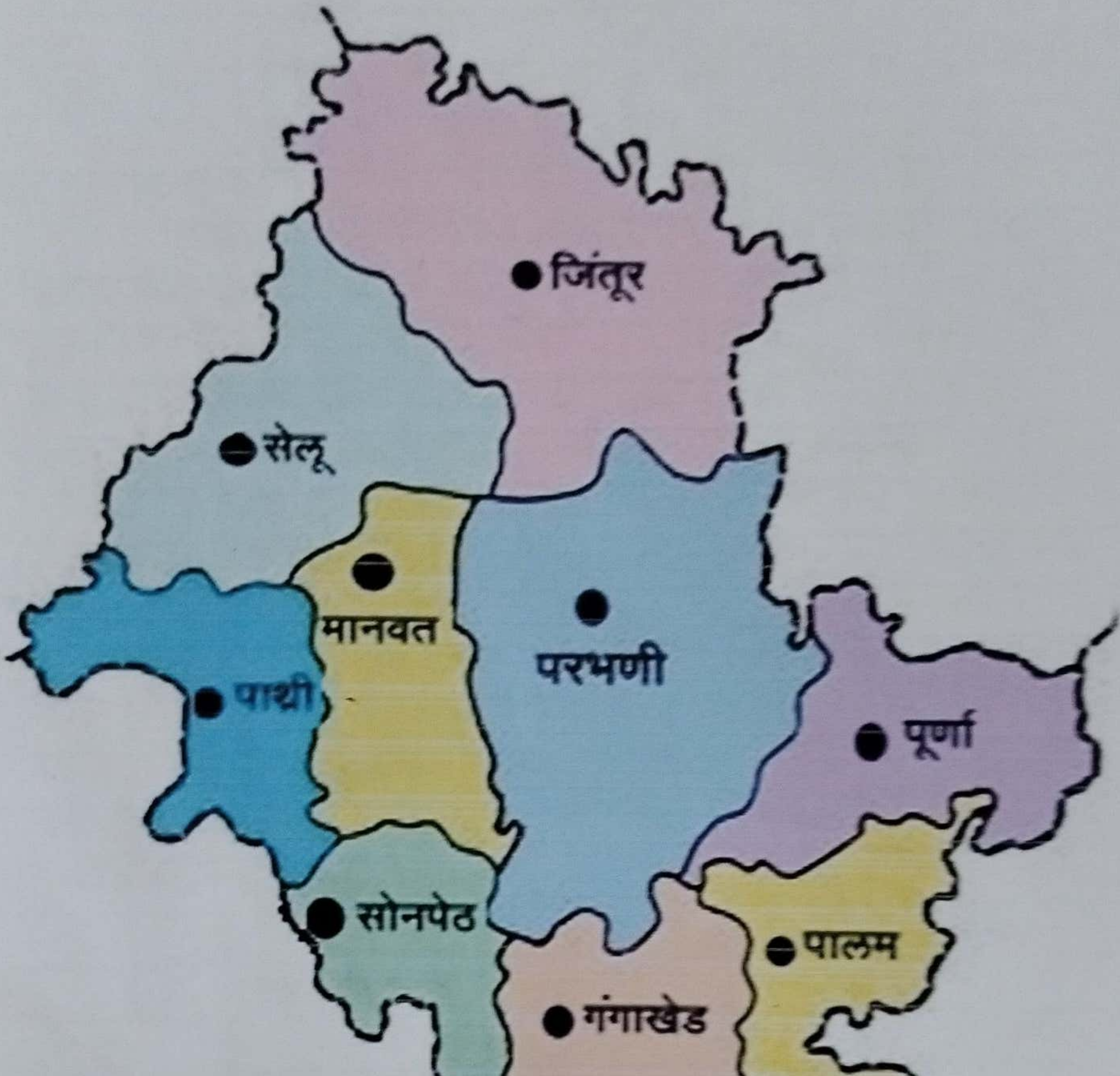
जिंतूर
सेलू
मानवत
परभणी
पाथ्री
पूर्णा
सोनपेठ
पालम
गंगाखेड

★ परभणी जिल्हाची भौगोलिक स्थिती

प्रस्तावना :

महाराष्ट्र राज्यातील दख्खनच्या पठारावरील मराठवाडा विभागातील आठ जिल्ह्यांपैकी परभणी हा एक जिल्हा आहे जिल्हाचे एकूण क्षेत्रफळ 6.214 चौ. की. असून समुद्र सपाट पासुन सर्वसाधारण उंची 457 मीटर आहे जिल्हाचा सर्वोच्च उंच भाग जिल्हाच्या पश्चिमेस असलेल्या अजिंठा पर्वतात असून त्याची उंची 579.10 मीटर आहे. तर सर्वात सखल भाग जिल्हाच्या पुर्वेस जेथे गोदावरी नदी जिल्हाच्या सीमा पार करते तेथे आहे व त्याची उंची 366 मीटर आहे जिल्हात सर्वसाधारण पणे पश्चिमेकडून पुर्वेकडे उतार आहे.

(1) जलसंरचना :

गोदावरी ही जिल्हातील प्रमुख नदी आहे. गोदावरी नदीने वाहून आनलेल्या गाळामुळे तिच्या काठचा प्रदेश सुपीक बनलेला आहे.

Page No.: Date :

2] प्रमुख पिके :-

खरिप हंगामात ज्वारी कापूस मुग सोयाबीन ही चार पिके प्रामुख्याने जिल्हात घेतली जातात जून ते सप्टेंबर या कालावधीत नैऋत्य मोसमी वाऱ्या पासून मिळणारा पाऊस पिक वाढविण्यासाठ महत्व करतो. जमिनीतील आवश्यक रत्यांची उपलब्धता व विकास पोषक हवामान असल्याने ह्यांची उपलब्धता जिल्हात खरिप हंगामात भरघोस पिक येते या शिवाय ऑक्टोबर ते डिसेंबर या कालावधिक जिल्हात ईशान्य वाऱ्यापासून पाऊस पडतो. हा पाऊस रब्बी हंगामातील ज्वारीचे पिक मोठ्या प्रमाणात घेण्यात येते. रब्बी हंगामातील ज्वारी पांढरी शुभ्र असून ती चवदार असते. परभणी जिल्हा महाराष्ट्राला ज्वारी चे कोठार असे म्हणतात या शिवाय करडई गहू भुईमूग करडई यांचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणावर घेतले जाते. सिंचन सुविधा उपलब्ध असलेल्या प्रदेशात ऊस हे नगदी पीक घेतले जाते.

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय
Page No.: Date :

3] वातावरण बदल :

परभणी जिल्हात अजिंठा पर्वताची एक जिंतूर तालुक्यातून जाते या रांगेमुळे जिल्ह्याच्या उत्तरेकडे पठार तयार झाले असून त्या पठाराची समुद्र सपाटी पासून उंची 1500 ते 1600 फुट आहे. या पठाराचा उतार दक्षिणेकडे असून तो दुधना नदीच्या खोऱ्यात समाविष्ट होतो.

याशिवाय जिल्ह्याच्या दक्षिणेकडे गंगाखेड तालुक्यात बालाघाटच्या कमी उंचीच्या रांगा पसरलेल्या आहेत. जिल्ह्यातील पाथरी गंगाखेड पालम, परभणी व पुर्णा तालुक्याचा काही भाग गोदावरी सुपिक खोऱ्यात येतो.

4] नद्या :

गोदावरी ही परभणी जिल्ह्यातील प्रमुख नदी असून भौगोलिक दृष्टया तिचे असाधारण महत्व आहे. गोदावरी व पूर्णा या गोदावरीच्या प्रमुख दोन उपनद्या आहेत. गोदावरी नदी पाथरी, गंगाखेड व पालम या तालुक्यातून पश्चिमेकडे पुर्वेकडे 79 किमी वाहत जाऊन ती नांदेड जिल्ह्यात प्रवेश करते. दुधना नदी सेलू पालम, जिंतूर परभणी व पुर्णा नदीवर येलदरी येथे धरण बांधलेले आहे.

colurs GOLD Shivaji

Page No.: जय शिवराय Date :

5] हवामान :-

परभणी जिल्ह्यातील जून ते सप्टेंबर या पावसाच्या हवामाना व्यतिरिक्त इतर काळात हवामान मरवत्वे कोरडे असते. ऑक्टोबर व नोव्हेंबर मध्ये जिल्ह्यात मोसमीत पाऊस पडतो. डिसेंबर ते फेब्रुवारी हिवाळा असतो. मार्च ते मे उन्हाळा असतो.

6] पाऊस :-

परभणी जिल्ह्यात खातीचा पाऊस पडतो अधीकडीक काळात जून ते डिसेंबर या कालावधीत नैऋत्य मौसमी वाऱ्या पासून सरासरी 804.5 मि मि पाऊस पडतो. या शिवाय ऑक्टोबर व नोव्हेंबर अखेर पर्यंत ईशान्य मोसमी वाऱ्यापासून सर्वसाधारण पणे 102 मी मी पाऊस पडतो. जिल्ह्यात सर्व भागात सारखाच पाऊस पडत नाही.

7] मातीचा प्रकार :-

परभणी जिल्ह्यात सर्वसाधारपणे पिकाना पोषक असलेल्या द्रव्यांनी संपन्न अशी काळी जमीन आहे. जिल्ह्यात जमिनीची सुपिकता खळात होताच नद्यांच्या खोऱ्यात कसदार व सुपिक जमीन आहे.

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय
Page No.:
Date :

★ परभणी शहराची इतर माहिती ★

एकूण पशुधन - 801 हजार
गो जातिय - 389 हजार
महिशवर्गीय - 139 हजार
शेळ्या व मेंढ्या - 235 हजार
कोंबड्या व बदके - 186 हजार

★ सरकार विषयक माहिती ★

सहकारी संस्था - 2913
प्राथमिक कृषी पतसंस्था - 455
सहकारी दुग्धसंस्था - 285
राष्ट्रीय महामार्ग - 571 कि.मी
राज्य महामार्ग - 76.49
प्रमुख जिल्हा मार्ग - 1064.58 कि मी
इतर जिल्हा मार्ग - 835.45 कि मी
ग्रामीण रस्ते - 2894.35 कि मी

★ शिक्षण विषयक माहिती ★
एकूण शाळा - 1333

उच्च शिक्षण संस्था - 286

व्यवसाय पदवी संस्था - 1

colurs GOLD Shivaji

Page No.: Date :

A प्रकरण चौथे (शेळगाव)

५.१] शेळगावचा इतिहास

५.२] शेळगाव येथील कृषी क्षेत्र

५.३] शेळगाव येथील पायाभूत सुविधा

जय शिवराय

Page No.: Date :

A शेळगावचा इतिहास A

शेळगाव हे सोनपेठ तालुक्यातील सर्वात मोठे गाव आहे शेळगाव हे फाल्गुनी नदीच्या काठावर वसलेले आहे. शेळगाव चा गावाचे जुने नाव शालिग्राम हे होते. शेळगाव येथील शेतीचे पूर्ण क्षेत्र हे सुपीक मातीचे आहे. शेळगावात ग्रामपंचायत आहे. 2 सरकारी दवाखाने आहेत. व एक संस्था आहे. तसेच इंग्लिश स्कूल आहेत व एका संस्था आहे. शेळगाव हे क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने व लोकसंख्या च्या दृष्टीने मोठे गाव आहे.

शेळगाव येथे अनेक ऐतिहासिक मंदिर आहेत. त्यात काशी सारखे प्रसिद्ध असलेल्या ठिकाणासारखे महाविष्णू मंदिर आहे. तसेच भस्मासुर मंदिर दोन हनुमान मंदिर आहे तसेच महादेवाचे स्थान असलेले सोमेश्वर मंदिर आहे. राम मंदिर तसेच देवीचे मंदिर आहे.

शेळगाव येथील मुख्य व्यवसाय शेती हा आहे परंतू येथे कपड्याचे दुकान किराणा दुकान लेडिज एम्पोरियम आहेत. दुकाने गॅरेज तसेच छोटे मोठे स्टॉल लावून व्यवसाय केले जातात.

colurs GOLD Shivaji

Page No.: Date :

ऑक्टोबर महिन्यात झालेल्या परतीच्या पावसामुळे तालुक्यातील नदी, नाल्या प्रवाहित झाल्या. त्यामुळे तब्बल ३ वर्षापासून पाण्याअभावी बंद पडलेल्या भगीरथा नदीचा प्रवाह पुन्हा सुरू झाला आहे. तालुक्यातील शेळगाव महाविष्णू या गावाला पौराणिक महत्व प्राप्त झाले आहे.

या ठिकाणी महाविष्णूचे मंदिर असून. राज्यात शेळगाव येथेच भस्मासुराची मूर्तीही पाहावयास मिळते. त्यामुळे या गावाचे धार्मिक आणि पौराणिक महत्व अधिक आहे. मागील काही वर्षापासून सतत दुष्काळाचा सामना करावा लागत असे. पावसाच्या अनियमितपणामुळे तालुक्यातील सर्वच पाण्याचे स्रोत आटले होते. नदी नाल्यांचा प्रवाह बंद झाला होता.

पौराणिक कथेनुसार भस्मासुराने तप करून महादेवाला प्रसन्न करून घेतले तसेच ज्याच्या डोक्यावर हात ठेवेल तो भस्म होईल असा वरही महादेवाकडून घेतला होता. हे वरदान खरे आहे की नाही याचा पाहणी करण्यासाठी भस्मासुर महादेवांच्याच होता.

☆ शेळगाव येथील कृषी क्षेत्र ☆

शेळगाव हे परभणी जिल्हातील सोनपेठ
तालुक्यातील सर्वात मोठे गाव आहे हे
गाव क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने पण मोठे आहे.
येथील लोक संख्या 10,000 पेक्षा जास्त आहे
येथील लोकांचा मुख्य व्यवसाय शेती आहे.
या गावातील सर्वांना शेतजमीन जास्त
प्रमाणात आहेत. त्यामुळे येथील लोक त्या
शेतीवरच आपले जीवन जगत असतात.
यातील काही मोठे शेतकरी काही अल्पभुधारक
शेतकरी आहेत. अल्पभुधारक शेतकऱ्यांना
सर कडून सिलींग या नावाने दोन एकर
जमीन देण्यात आल्या आहेत. तसेच मजुर
होने - कामाला जातात. तसेच काही शेतकरी
मोठे आहेत. ज्याच्याकडे 100 ते 150 एकर
शेती आहे. ज्याच्यालाही ते पालगडी आवतात
शेळगाव येथील शेतकरी वेगवेगळ्या
हंगामात वेगवेगळी पिके घेतात. ज्यात
ज्वारी, गहु, ऊस, कापूस नीळ इत्यादी
तसेच ज्याच्याकडे पाण्याची व्यवस्था
असे अनेक शेतकरी भाजीपाला
उत्पादन करतात तसेच
काही शेतकरी फळांचे उत्पादन
करतात.

जय शिवराय...
Page No.: Date :

शारिरिक गुणधर्म

- रंग - संगमनेरी शेळ्यामध्ये पांढरा (66%) पांढरट तांबडा आणि तांबडा
- नाक : काळे तांबडी रंग आढळतो.
- पाय तांबडा रंग आढळतो.
- शिंगे : अंदाजे 9 ते 12% शेळ्या ह्या बिनशिंगी आढळतात. इतर शेळ्यामध्ये शिंगे आढळतात.
- कान : कान प्रामुख्याने लोंबकळणारे परंतू काही शेळ्यामध्ये उभे किंवा
- कपाळ - प्रामुख्याने बहिर्वक्र आणि सपाट.
- दाढी - संगमनेरी शेळ्यांमध्ये अगदी तुरळक प्रमाणात दाढी आढळते.
- शेपटी - शेपटी टोकदार आणि सरासरी लांबी 18.66±0.25 सेमी आढळतात

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय
Page No.:
Date :

★ संगमनेती शेळी ★

★ वजने : ★

वय	नर	मादी
अ जन्मत	2.43+0.11	2.08.0.92
3 महिने	9.20.0.35	8.[illegible]2.0.28
6 महिने	16.24.0.98	13.86.0.29
1 वर्ष	23.72.0.71	24.21.037

colurs® GOLD Shivaji

कोकण कन्याल

वजने :-

जन्मत : वजन 1.76 ते 2.19 सरासरी 1.19 कि

लिंग	शारीरिक वजन	उंची	छातीचा घेर	लांबी
बोकड	52.57	88.00	90.00	84.00
शेळी	32.83	68.6	74.00	71.00

★ शारीरिक गुणधर्म ★

- रंग - वरच्या जबड्यावर पांढरा रंगचे पट्टे आढळतात
- पाय : लांब पायावर काळा पांढरा रंग आढळतो. पाय आणि मजबूत.
- कातडी - कातडी मुलायम आणि गुळगुळीत असल्यामुळे शरीरावर पडणार.
- डोकं : नाकापासून कानापर्यंत दोन्ही बाजूस पांढरे पट्टे आढळून येतात.
- कान : काळा रंग आणि पांढऱ्या रंगाच्या कडा, चपटे लांब आणि लोंबणारे
- शिंगे : टोकदार, सरळ आणि मागे वळलेली आढळतात.
- नाक : स्वच्छ आणि रुंद आढळतात.

colurs GOLD Shivrai

जय शिवराय
Page No.:
Date :

* शेळी पालन *

हा शेतीपूरक व्यवसाय असून कमी भांडवल व कमी जागेत हा व्यवसाय करता येण्यासारखा आहे. शेळ्यांना इतर जनावरांपेक्षा जसे की गाई-म्हैस यांपेक्षा खूप कमी प्रमाणात खाद्य लागते साधारणतः एका गाईला लागणाऱ्या खाद्यामध्ये 10 शेळ्या जगू शकतात. यामुळे अल्प भूधारकांसाठी हा व्यवसाय अतिशय फायदेशीर आहे.

शेळ्यांच्या आरोग्याचे, निवाऱ्याचे व पिण्यासाठी लागणाऱ्या पाण्याचे योग्य नियोजन केल्यास हा व्यवसाय अतिशय फायदेशीर ठरतो. बंदिस्त तसेच अर्ध बंदिस्त या प्रकारे भारतामध्ये हा व्य शेळ्यासाठी लागणारा चारा हा शेळ्यांना गोठ्यामध्येच पुरवला जातो. शेळीपालन मध्ये शेळ्या चरण्यासाठी काही वेळ बाहेर मोकळ्या सोडल्या जातात.

यामध्ये शेळ्यांना चाऱ्याबरोबर शेतीतील व बांधावरील बऱ्याच वनस्पती मिळतात.

भारतात असणाऱ्या शेळ्यांची संख्या सुमारे 125 दशलक्ष इतकी आहे तर जगात एकंदर 620 दशलक्ष शेळ्या आहेत.

colurs GOLD Shivaji

★ शेळीपालनाचे फायदे ★

- हा व्यवसाय अल्प गुंतवणुकीनेही केल्या जाऊ शकतो.
- काही जातीच्या शेळ्या या 14 महिन्या मध्ये अधिक असल्याने अधिक उत्पन्नासही फायदेशीर आहे.
- शेळ्यामध्ये दोन पिल्लांना जन्म देण्याची क्षमता अधिक असल्याने उत्पन्नासही फायदेशीर आहे.
- पैशाची गरज भासल्यास शेळ्या विकून तो उभा करता येऊ शकतो.
- शेळी हा प्राणी काटक असतो. त्याची क्षमता विपरीत हवामानाशी जुळवुन घ्यायची असते.
- लहान चणीच्या असल्याने त्यांना निवाऱ्यास जागा कमी लागते.
- यांचे मांस चविष्ट असते.
- बकऱ्याच्या मांसाला मागणी जास्त आहे.

colurs GOLD Shivraj

जय शिवराय
Page No.: Date :

- गोठ्यात चारा घालण्याच्या आधुनिक सोयी असाव्यात
- गाभण, आजारी, पिल्ले, बोकड यांचे साठी विशेष कप्पे असावेत
- शेळ्या व्याल्यानंतर त्यांना व पिल्लांसाठी कप्पे असावेत.
- संख्या जास्त असल्यास वेगळे भांडार खाद्यासाठी असावे.
- प्रथमोपचार व औषधांसाठी वेगळी सोय असावे.
- शेळ्यांना चारा हा तुकडे करून घालावयास हवा.
- तेथील शेळ्यांचा विमा काढण्यात यावा.

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय

Page No.: Date :

शेळी : (बकरी). शास्त्रीय दृष्ट्या स्तनी (सस्तन) प्राण्यांपैकी समखुरी गणाच्या (पायांवरील खुरांची संख्या सम असते अशा प्राण्यांच्या आर्टिओडॅक्टिला गणाच्या) बोव्हिडी कुलातील पोकळ शिंगांच्या व रवंथ करणाऱ्या प्राण्यांपैकी शेळी हा एक प्राणी आहे. माणसाळलेल्या शेळीची (कॅप्रा हिर्कस उत्पत्ती कशी झाली याचा पुरेसा इतिहास उपलब्ध नसला, तरी माणसाळलेल्या शेळ्यांचे पूर्वज कॅप्रा प्रजाती मेंढीच्या प्रजातीशी व वंशाशी बरीच मिळतीच्या प्रजाति तीन मुख्य रानटी जाती असाव्यात असे मानतात. आशिया मायनर (तुर्कस्तान) शेळीचा अगदी पुरातन नामनिर्देश पार्शियामधील या आहे. पुरातत्त्वविद्येतील उत्खननात मिळालेल्या पुराव्यांवरून शेळी सु. 5000 वर्षांपूर्वी बहुधा नैऋत्य आशियात माणसाळली गेली असावी व तेथूनच तिचा प्रसार सर्वत्र झाला. शेळ्यांच्या काही रानटी जाती अस्तित्वात आहेत. रानटी जातीच्या शेळ्यांची शिंगे लांब असून आकार तलवारीसारखा असतो. पासंग ही रानटी शेळ्यांची जात आशिया मायनरच्या 4.000 मी उंचीवरील डोंगराळ भागात आढळते. माणसाळलेल्या पण पुन्हा रानटी बनलेल्या काही शेळ्या उत्तर व मध्यपूर्वेत आढळतात.

colurs GOLD Shivaji

जय शिवराय
Page No.: Date :

1) बारबेरी बकरी ☆

जमुनापारी नस्ल 22 से 23 महीने में सिरोही 18 महीने में गाभिन होती है वहीं बरबरी 11 महीने

बच्चे देने के लिए तैयार हो जाती है। यह साल में दो बार से तीन बार बच्चे दे सकती है।

colurs GOLD Shivaji

वर्तमान समय में कम होते चारागाह और चारे की समस्या को देखते हुए यह विधि काफी सहायक हो सकती है।

बरबरी प्रजाति की बकरी के लिए फायदेमंद साबित हो रही है।

बडी बात है इसे चराने का झंझट नही है। और इस पर डेली का 6-7 रुपये खर्च आता है।

एक बकरी साल में 10 हजार तक आमदन देती है। चराने का झंझट नही होने से इसे शहरों में छतों पर भी पाला जा सकता है। इनकी अन्य खूबी यह भी है कि यह एक बार में तीन से पांच बच्चे देती है।

जय शिवराय
Page No.:
Date :

साल में दो बार से पांच
बच्चों को जन्म देती है।
बारबरी बकरी मध्यम कद की होती
है।
लेकिन इसका शरीर काफी गठीला
होता है। शरीर पर छोटे-छोटे
बाल होते है।

शरीर पर सफेद रंग के साथ भूरा
या सुनहरे रंग का धब्बा होते है.
इसकी नाक बहुत ही छोटी और कान
खड़े हुए रहते है।

मैदान के गर्म इलाकों के अलावा
ऐसे पहाड़ के बड़े इलाकों में भी इसे
आसानी से पाला जा सकता है।

इस प्रजाति की मादा का वजन 25 से 30
किलो ग्राम होता है। इसकी प्रजनन
क्षमता भी काफी अच्छी होती है।

colurs GOLD Shivaji